

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАТЕГІЙ БАНКУ ТА ФУНКЦІЙ ЙОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена питанням зміни стратегії діяльності банків в умовах глобалізації. Обґрунтовано необхідність перенесення акцентів на виконання креативної функції капіталу у рамках реалізації стратегії домінування з метою створення транснаціональних банків, які стануть базою підвищення рейтингу України на світових ринках. Описано концептуальну модель підтримки фінансової стійкості банку як стрижня успішних ФПГ.

Ключові слова: глобалізація, банк, стратегія розвитку, функції капіталу, фінансова стійкість, модель стійкості фінансового стану.

Постановка проблеми. Сучасний глобалізований ринок не має об'єктивних кордонів. Перехід економіки до фази глобалізованого розвитку вимагає розробки нових підходів до адекватного зображення процесів змін у світовій економіці, та переосмислення ролі банківського капіталу, який разом з інформацією стає визначальним чинником розвитку світової та національних економік.

Вільне переміщення великих капіталів призводить до перерозподілу власності та сфер впливу на світовому рівні. Тобто однією з головних проблем може стати втрата внутрішнього контролю над національною фінансово-кредитною системою, а звідси і втрата дієвих інструментів впливу на економічний стан в країні.

Аналіз публікацій [1, 3, 6] дозволив автору визначити основні тенденції посилення впливу глобалізації на якість та стійкість роботи банків. Основи сутності глобалізаційних процесів було закладено ще у роботах представників школи еволюційної економіки, серед яких: Х. Бос, А. Вебер, П. Хагген. Подальший розвиток теорії в економіках постсоціалістичних країн можна простежити у роботах О.Т. Богомолова, І.Й. Гладія, Г.В. Колодко та ін.

Г.В. Колодко наголошує на тому, що “дослідження впливу глобалізації на розвиток окремої держави показали, що в умовах перехідної економіки негативні наслідки неконтрольованого переміщення капіталів домінують над їх позитивним впливом” [6]. А прогнозована інтеграція України у Світову організацію торгівлі передбачає ще додаткове зростання ступеня міжнародного впливу на український ринок.

Як зазначив І.Й. Гладій, “посилення глобалізаційних настроїв у державах-лідерах

призвело до реанімації у них з новою силою меркантилістських тенденцій, які поєднують домашній протекціонізм (захист власних економік від глобальної конкуренції) та імперіалізм за кордоном (встановлення власного контролю над ринками сировини та збуту інших країн, у тому числі України)” [3]. Підтвердженням достовірності його тверджень та фактичною реалізацією даної теорії може бути зміна темпів зростання банків з іноземним капіталом у банківській системі України (табл. 1).

Як бачимо, за останні роки спостерігається тенденція до зростання приросту банків з іноземним капіталом, особливо за три квартали 2007 року, у порівнянні з даними 2006 року. Це призводить до стрімкого зростання частки іноземного капіталу в статутному капіталі банківської системи України, і, як наслідок, значно збільшує їх вагу у активах та фінансових результатах банків України, які наведені на рис. 1.

Враховуючи постійне зростання головних показників діяльності банків, яке можна простежити на рис. 1, а також з огляду на вищесказане, ми отримуємо мультиплікативний ефект посилення впливу іноземних капіталів на стан української економіки. Так, можна підрахувати, що на сьогодні 7% чистих активів банківської системи підтримуються регулятивним капіталом банків з іноземним капіталом, а 1454,95 млн. грн. чистого прибутку за три квартали 2007 р. (що більше чистого прибутку всієї банківської системи

у 2005 р.) фактично належать іноземцям. Тобто можна стверджувати, що зростання залежності української банківської системи від іноземного капіталу провокує загрозу

національній стабільності та знижує ефективність роботи національної економіки.

²За три квартали 2007 року.

Таблиця 1

Темпи зростання кількісних показників банківської системи України¹, %

Показники	Станом на						
	02.2001	03.2002	04.2003	05.2004	06.2005	07.2006 ²	07.2007 ^{1,2}
Кількість діючих банків	99,4	102,6	100,0	100,6	103,2	104,3	102,4
Банки за участю іноземного капіталу	67,7	95,2	95,0	94,7	127,8	152,2	125,7
в т.ч. зі 100 %-ним іноземним капіталом	85,7	116,7	100,0	85,7	150,0	144,4	123,1
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків	94,0	109,6	82,5	85,0	203,1	141,5	121,0

¹Розраховано автором на базі офіційних даних НБУ [7].

Отже, невирішеною частиною проблеми є те, що, не заперечуючи сам факт глобалізації економіки і зміну ролі банків, вітчизняні й закордонні економісти усе ж таки зосереджують свою увагу лише на одному боці й майже не простежують взаємозв'язків.

З урахуванням вищевикладеного можна виділити наступні завдання дослідження:

- обґрунтувати необхідність зміни стратегій управління банком на базі перенесення акцентів у функціях капіталу у відповідь на зміни параметрів зовнішнього середовища;
- удосконалити концептуально-методичні засади стратегічного управління банків в умовах глобалізації;
- окреслити теоретичне підґрунтя необхідності створення українських транснаціональних банків (ТНБ) у рамках підтримання їх фінансової стійкості.

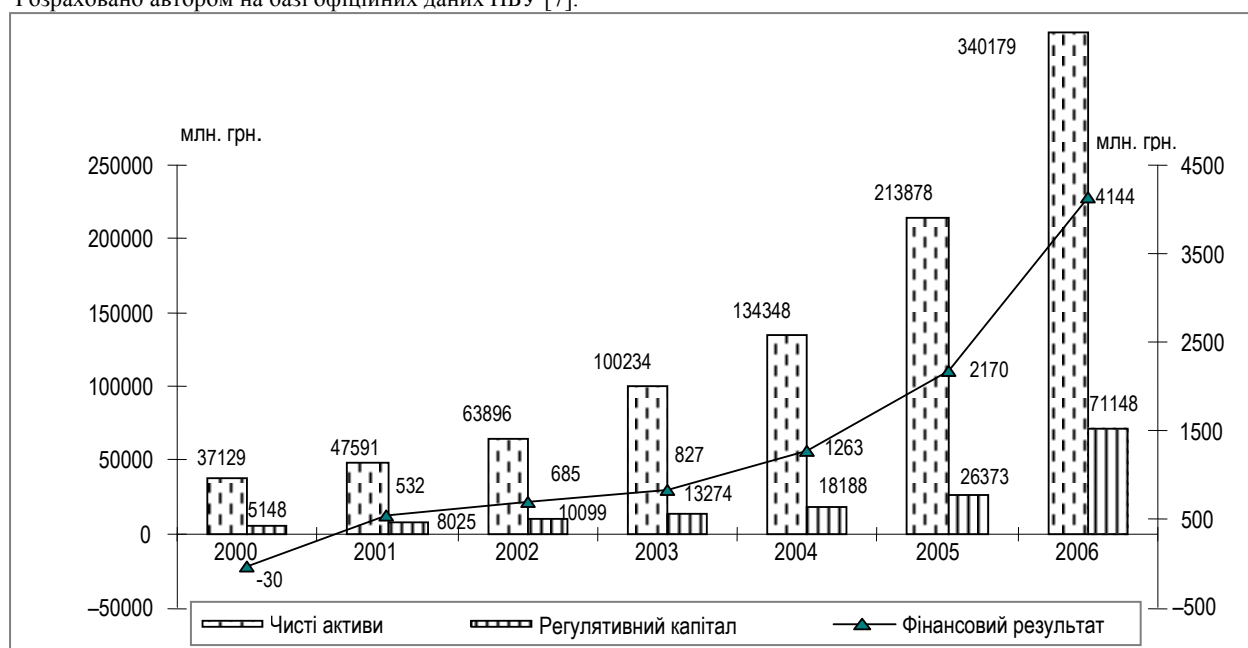

Рис. 1. Динаміка абсолютних показників діяльності банків України (побудовано автором на базі офіційних даних НБУ [7])

Виклад основного матеріалу. Діяльність банків у всіх її формах та видах супроводжується ризиком, ступінь неоднозначності й впливу якого посилюється разом з прискоренням НТР. Зростання ступеня ризику пов'язане зі швидкою мінливістю економічної ситуації в цілому й

на фінансово-кредитних ринках зокрема, появою нових, раніше невідомих суб'єктів, об'єктів, продуктів та інструментів кредитування й інвестування, а також зі спотворенням самих законів економічного розвитку, що робить неможливим пряме використання накопиченого досвіду у

сучасних умовах функціонування. З іншого боку, самі банки зазнають постійних змін (від лихварів до супермаркетів банківських послуг), причому найбільш суттєві трансформації відбулися у дуже короткий сучасний період.

Паралельно динаміці зовнішнього середовища, змінам стандартів роботи банківської системи повинні змінюватися й класичні стратегії управління конкретним банком: від стратегії уникнення банкрутства в період створення та виходу з криз, стратегії виживання під час становлення та закріплення на ринку до стратегії процвітання (рис. 2). Така зміна політики банку приводить до зниження ризику ймовірності банкрутства, але, з іншого боку, з часом падає норма прибутку капіталу.

Традиційно вважається, що капітал банку виконує наступні функції:

- є основою для створення та організації банку, а також для його діяльності до часу накопичення достатнього обсягу зобов'язань;
- підтримує довіру клієнтів банку і переконує кредиторів у його фінансовій спроможності;
- служить регулятором загального розвитку в довгостроковій перспективі;
- у разі несприятливої ситуації і непередбачених витрат капітал відіграє

роль буфера, що дає змогу продовжувати виконувати ті чи інші операції;

- є підґрунтям для структурного розвитку кредитно-фінансової установи, розробки і впровадження нових послуг [2].

Зазначений розподіл функцій є досить умовним, тобто друга та четверта функція доповнюють одна одну, третя і п'ята у такому вигляді фактично тотожні. Тому маємо можливість виокремити лише три класичні функції: захисну, оперативну та регулюючу.

Кожну з цих функцій капітал банку виконує впродовж всієї діяльності, але залежно від стадії функціонування та реалізовуваної стратегії управління одна з них стає переважаючою (див. рис. 2).

Стратегія уникнення банкрутства передбачає акцентування уваги на захисній функції банку, тобто на зниженні частки ризикових зобов'язань та здійсненні активних операцій лише у рамках підтримання максимально можливої адекватності капіталу. Це повинно відбуватися у рамках першого принципу Базеля-II, згідно з яким банки повинні здійснювати оцінку своєї загальної достатності капіталу відносно профілю ризику, а також стратегію підтримки необхідного рівня капіталу [8].

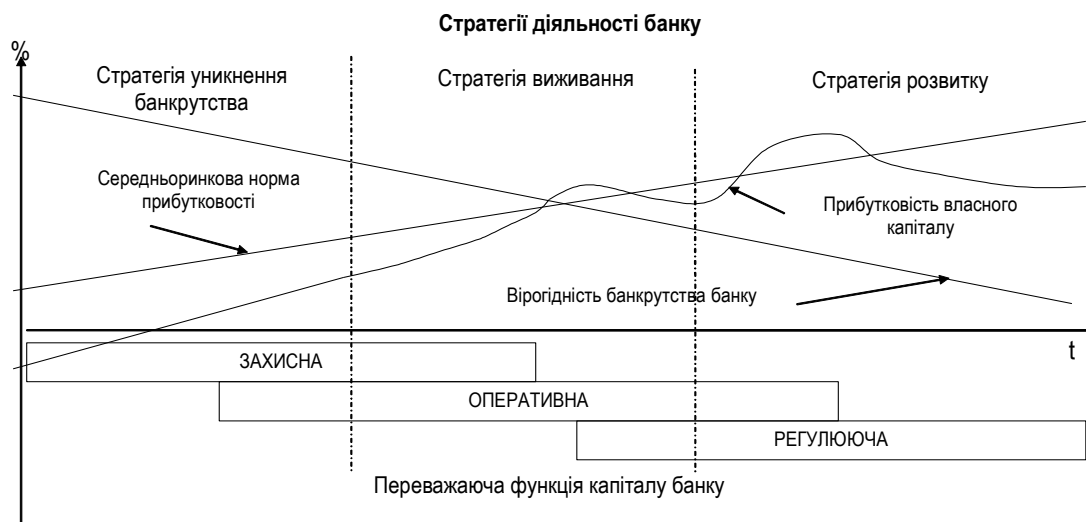

Рис. 2. Взаємозв'язок стратегії діяльності банку і функцій його капіталу

Стратегія виживання передбачає знаходження та утримання власної ніші на фінансовому ринку. Під час реалізації даної стратегії переважаючою стає оперативна функція капіталу, яка дозволяє надавати традиційний спектр банківських послуг,

формує довіру клієнтів і переконує кредиторів у фінансовій спроможності банку.

Стратегія процвітання (розвитку) передбачає зміни банку відповідно до зміни потреб та умов зовнішнього середовища.

Якщо банк реалізовуватиме пасивну кредитно-інвестиційну стратегію, він стане відставати від галузі, тому що в цілому прибутковість активів та капіталів банків України постійно зростає (рис. 3).

В умовах реалізації активної стратегії, яка попередньо забезпечує зростання прибутковості до середньоринкового рівня,

банк розвиватиметься, але в цілому не зможе зайняти провідних позицій на ринку і, як наслідок, стане програвати у конкурентній боротьбі з більш сильними й агресивними іноземними банками, тобто прибутковість його діяльності у довгостроковій перспективі відставатиме (див. рис. 2).

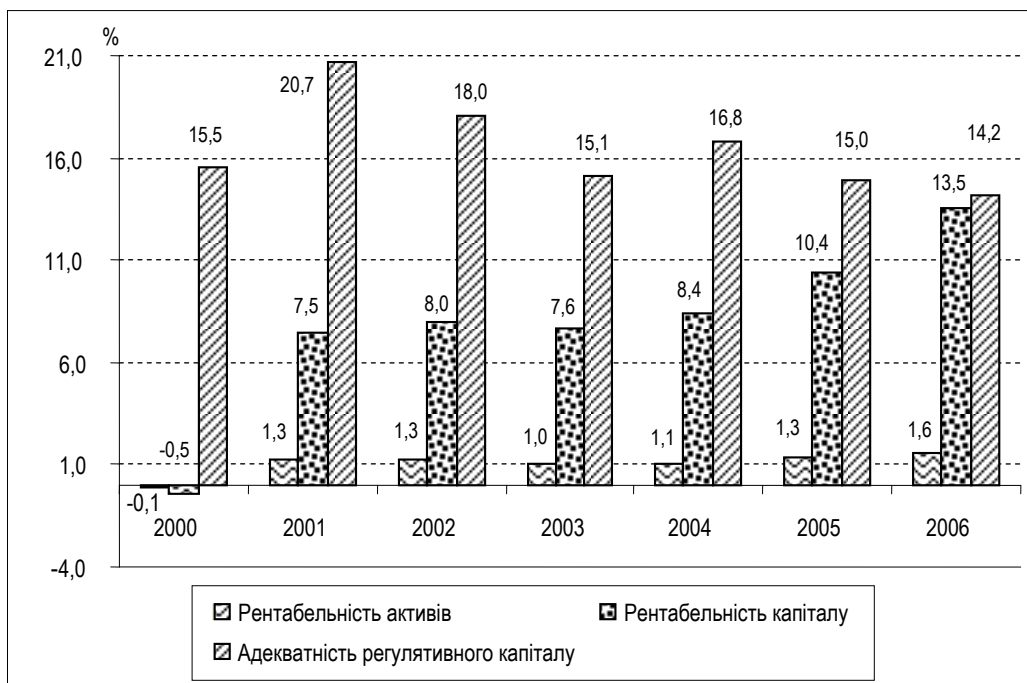

Рис. 3. Динаміка відносних показників діяльності банків України (побудовано автором на базі офіційних даних НБУ [7])

Нарощування капітальної бази банку є ключовим компонентом у стратегії зростання, оскільки лише капітал банку є буфером, здатним поглинати збитки від усіх видів фінансових ризиків, тобто регулююча функція стає домінуючою. Упродовж останнього періоду розвитку банківської системи України притаманні неоднозначні тенденції у капіталізації банків. В той же час спостерігається зниження рівня адекватності регулятивного капіталу (див. рис. 3), що може призвести до невідповідності можливостей українських банків реальним потребам економіки та неможливості виконувати капіталом усіх функцій у повному обсязі.

Вищезазначене означає необхідність зміни стратегічного мислення в рамках управління банком.

Концептуальна модель розвитку передбачає реалізацію стратегії домінування на базі виконання креативної функції капіталу у рамках підтримання фінансової стійкості банку.

Для завоювання лідируючих позицій банк повинен реалізувати *стратегію домінування*, якій притаманні риси випереджальної інноваційної стратегії розвитку. Вона передбачає активне поведіння на ринку, реалізацію інноваційних програм, які впроваджують принципово нові технологічні та управлінські рішення, що мають підвищену прибутковість, але й несуть високий ризик. Для уникнення нової хвилі зростання ризику банкрутства, забезпечення фінансової стійкості банку і підвищення ефективності його роботи слід змістити акценти здійснення окремих функцій капіталу у бік креативної (рис. 4).

Креативна (творча) функція капіталу означає його направлення, головним чином, на організаційний ріст, надання нових послуг і продуктів, розробку професійних програм, вихід на суміжні ринки нетрадиційних фінансових послуг. Крім того, новаторські зусилля приваблюють нових клієнтів, зміцнюють довіру контрагентів до банку, тим самим полегшуючи доступ банку до

фінансових послуг, а головне допомагають у конкурентній боротьбі за перерозподіл сфер впливу та прибутку. Тобто можна

стверджувати, що у такому випадку капітал виконує ще й функцію “творця іміджу” банку.

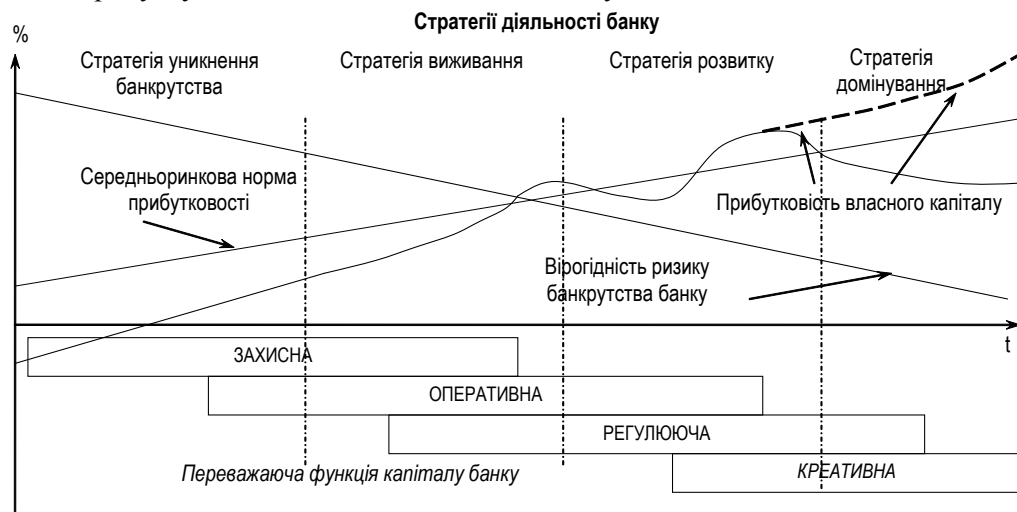

Рис. 4. Зміна прибутковості капіталу (---) за рахунок реалізації стратегії домінування та виконання креативної функції капіталу

Реалізація стратегії домінування дозволить банку стати лідером на національному ринку з перспективою перетворення у ТНБ, який в умовах глобалізації бере участь у розподілі світового ринку фінансових послуг й перерозподілі світового багатства. Але створення власного українського ТНБ – це тривалий процес, тому більш швидким і не менш ефективним шляхом є створення регіональних ФПГ.

Як зазначає О. Богомолів, “поява регіональних груп – це одна із характерних рис процесу глобалізації, яка дозволяє створювати і підтримувати геополітичну рівновагу. Економічні союзи, створюючи більш сприятливі умови для взаємного співробітництва, дозволяють поглибити поділ праці на регіональній основі та посилити позиції окремих країн у глобальній конкуренції” [1].

Банк, що реалізує стратегію домінування і в якого креативна функція є переважуючою, може стати центром формування регіональних ФПГ, які повинні підвищувати рівень інвестиційної привабливості та

конкурентоспроможності власної країни у світовому просторі.

Унікальна позиція банку у структурі ФПГ, з одного боку, дозволить йому отримувати додаткові прибутки, але з іншого, особливого значення набуває його стійкість як запорука стабільної та надійної довготермінової роботи всієї групи.

У ракурсі реалізації різних стратегій під стійкістю банку слід розуміти його здатність виконувати на заданому рівні властиві йому функції і роль в економіці незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх сил, що перешкоджають їх здійсненню. Найважливішу рису економічного змісту стійкості визначає відповідність стратегії банку об’єктивним характеристикам реального середовища, у якому йому доводиться працювати, і відповідність поточних параметрів діяльності банку його власним стратегічним цілям.

Отже, “стійкість банку” – це комплексне динамічне поняття, що перебуває під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, визначається всіма аспектами його діяльності і має складну структуру. Основні елементи стійкості банку наведені на рис. 5.

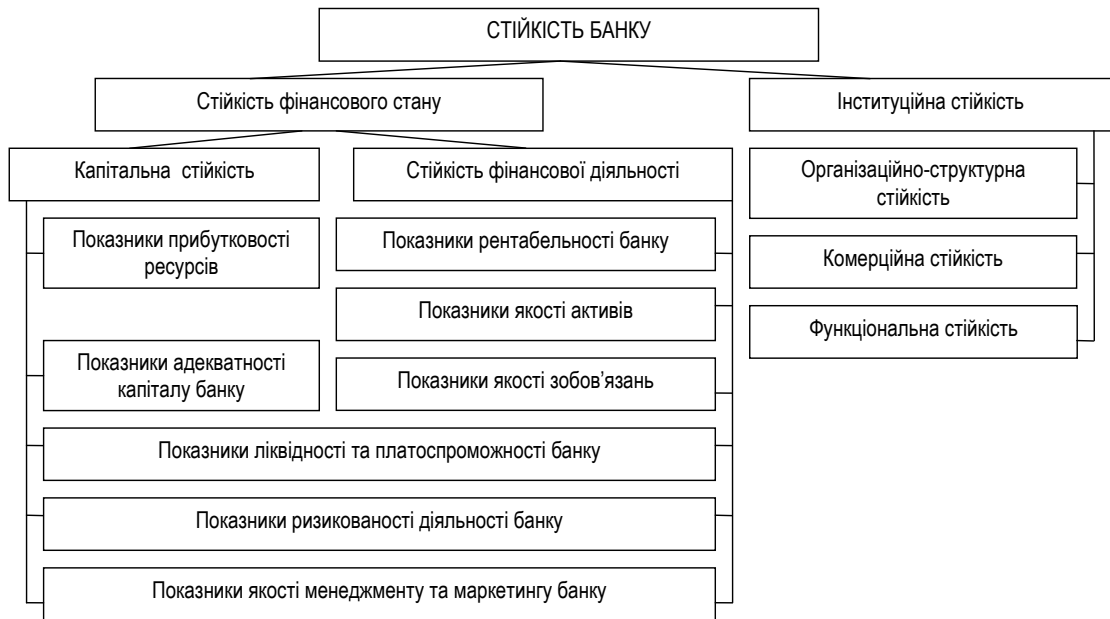

Рис. 5. Структура стійкості банку і показники, що формують стійкість фінансового стану

Розглянемо більш детально стійкість фінансового стану.

Стійкість фінансового стану банку слід розуміти як такий стан його ресурсів й такий рівень їх використання, при яких банк працює в рамках допустимого рівня ризику, вільно маневрує грошовими коштами, здатний безперервно й своєчасно надавати банківські послуги, виконувати свої зобов'язання, покривати витрати на своє оновлення та розвиток [3].

Застосування методу системної динаміки передбачає, що істотною причиною змін у досліджуваній системі є сама система і спосіб її функціонування. Тому математично стійкість фінансового стану можна визначити як якісний інтегральний показник коефіцієнтів, що оцінюють різні сторони руху фінансових

$$(\exists y_s)(\forall x)R(x,r) \wedge E(x,e) \wedge L(x,l) \wedge P(x,p) \wedge K(x,k) \wedge M(x,m) \Rightarrow YS(x, y_s). \quad (1)$$

Тобто для будь-якого банку X існує оцінка його фінансового стану, яка дорівнює YS , якщо оцінки груп прибутковості, ефективності використання активів, ліквідності, адекватності капіталу, ризикованості активів, якості управління відповідно дорівнюють p, e, l, k, r, m .

Слід зазначити, що, будучи за своєю природою якісними, перераховані характеристики не можуть бути виражені в конкретних одиницях виміру, але їм присвоюються значення в межах від 0 до 5, кожне з них визначається середньозваженою величиною за заданою чисельністю груп

потоків банку. Приклад визначення фінансової стійкості через інтегральний показник надійності “ідеального банку” як суму зважених коефіцієнтів надійності і захищеності капіталу, миттєвої і загальної ліквідності, крос-коефіцієнта та коефіцієнта фондової капіталізації прибутку наведено у роботі Л.І. Данилова, А.М. Христинич [4], які використали як базу російську модель В. Кромонава.

Але описувати таку складну динамічну систему, як банк, за допомогою лише шести коефіцієнтів автор вважає недоречним. Тому рекомендуємо модель інтегрального показника стійкості фінансового стану описувати за допомогою теорії нечіткої логіки, згідно з якою модель має вигляд:

показників, методика визначення яких може бути як традиційною (нормативною за системою CAMELS), так і індивідуальною для банку.

Але робота з логічними висловленнями не дуже зручна, тому розраховуємо їх кількісне значення. При розрахунку слід враховувати нерівнозначність кожної групи показників як для різних користувачів, так і для різних стратегій. Так, у нестабільних умовах економіки при реалізації стратегії уникнення банкрутства треба орієнтуватися на показники груп ліквідності і достатності капіталу. Тому можна рекомендувати такий

розрахунок інтегрального показника стійкості:

$$YS = 0,10 \cdot P + 0,15 \cdot E + 0,20 \cdot L + 0,25 \cdot K + 0,15 \cdot R + 0,15 \cdot M. \quad (2)$$

При реалізації стратегії домінування показники ефективності і ризиковості операцій матимуть більше значення в порівнянні з іншими. Зміна стратегії на домінування приводить до перегляду результатів імітації руху грошових потоків аналізованого банку й оцінки фактичного та прогнозованого фінансового стану на основі

$$YS = 0,375 \cdot P + 0,285 \cdot E + 0,111 \cdot L + 0,098 \cdot K + 0,095 \cdot R + 0,036 \cdot M. \quad (3)$$

Висновки. Формування глобалізованого економічного простору вимагає пошуку шляхів мінімізації негативних наслідків даного явища за допомогою створення регіональних груп, у центрі яких знаходяться фінансово стійкі банки, що реалізують стратегію домінування, параметри якої можливо розробити на базі прогнозних значень моделі.

статистичних даних фінансової звітності банку. При зсуві акцентів у визначенні інтегрального показника ми одержимо інші якісні вагові коефіцієнти, оптимізовані за допомогою генетичного програмування. Нова формула інтегрального показника стійкості фінансового стану набуває вигляду:

У подальшому необхідно деталізувати та вдосконалити стратегію домінування та межі застосування креативної функції у рамках реалізації інноваційних проектів та підтримання фінансової стійкості банків у напрямках побудови моделей фінансових потоків у регіональній групі та перекласифікації зовнішніх ризиків з урахуванням появи можливості лобювання інтересів окремого банку на державному рівні.

Список літератури

1. Богомолів О. Анатомія глобальної економіки. – М.: Акадкнига, 2003. – С. 32.
2. Васюренко О.В., Волохата К.О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – С. 79.
3. Гладій І.Й. Просторові трансформації і регіональна парадигма світового ринку // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 1. – С. 42.
4. Гребенюк Н.А. Оценка устойчивости коммерческого банка // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Харків: "Різо ХНУ". – 2001. – № 508. – С. 160-163.
5. Данилова Л.І., Христин А.М. Щодо методології оцінки фінансової стійкості банку // Матеріали Науково-практичної конференції "Підвищення ролі банківської системи в економічному зростанні". – К.: КНЕУ, 2004. – С. 253.
6. Колодко Г.В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн: Пер. з пол. – К.: Основні цінності, 2002. – 215 с.
7. Показники банків України // Бюлетень НБУ. – 2007. – № 10. – С. 80, 179.
8. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised framework. Comprehensive version. Basel Committee on Banking Supervision, June 2006 // www.bis.org.

Summary

The problems of changes of the bank functioning strategy under the condition of globalization are considered in the paper. Necessity of transmission of accent on creative functions of capital is proved. The realization of bank domination strategy ventures to the founding of the transnational bank, which will become the basis of Ukraine's rate raising on the world market. The conceptual model of the bank's financial stability as a basis of flourishing financial-industrial groups are described.

Отримано 21.11.2007

Гребенюк Н.О. Трансформація стратегій банку та функцій його капіталу в умовах глобалізації / Н.О. Гребенюк // Вісник Української академії банківської справи. - 2007. - № 2 (23). - С. 77–83.